

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การศึกษาในปัจจุบันมุ่งให้ผู้เรียนมีโอกาสค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งอื่น ๆ มาประกอบความรู้ที่ได้รับจากการเรียนในชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ห้องสมุดจึงต้องจัดหาหนังสือ สิ่งพิมพ์และโสตทัศนวัสดุ สำหรับประกอบการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรการสอน การวิจัยและกิจกรรมของแต่ละสถาบันในจำนวนที่เพียงพอและทันสมัยใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ (สุทธิลักษณ์ อาพันธ์วงศ์ 2521: 64)

ประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่องมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัยได้กำหนดนโยบายให้ห้องสมุดมีหน้าที่ให้บริการทางวิชาการ มีความพร้อมในการจัดหา จัดเก็บ อย่างมีระบบและรวบรวมเพื่อเผยแพร่ทรัพยากรทางปัญญาอย่างกว้างขวาง เพื่อให้สามารถนำมาให้บริการอย่างสะดวก รวดเร็วและจัดหาให้ได้ครบถ้วนตามความต้องการของหลักสูตร (ทบวงมหาวิทยาลัย 2529: 1-4) ดังนั้นห้องสมุดจึงต้องพัฒนา เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าและทันสมัยอยู่เสมอด้วยการเก็บข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนหนังสือหลาย ๆ ประเภทที่จะเป็นการเสริมสร้างการศึกษาหาความรู้ ความทันสมัย ประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการให้บริการซึ่งจะช่วยให้ห้องสมุดทำหน้าที่ของตนได้ดียิ่งขึ้น (ประภาวดี สืบสนธิ์ 2524: 31) ทั้งนี้เพื่อให้ทันกับความเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้สื่อความรู้ต่าง ๆ ผลิตออกมามากมายหลายชนิดจนเป็นที่กล่าวว่าเป็นยุคของ "การทะลักทะลายนของข่าวสาร" (Information explosion) จากการเพิ่มปริมาณและการกระจายของสิ่งพิมพ์ทำให้ห้องสมุดหลายแห่งโดยเฉพาะห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาประสบปัญหากับการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ของข้อสนเทศ จึงเป็นจุดเริ่มต้นทำให้มีการนำวัสดุย่อส่วนหรือวัสดุจุลรูป (Microform) มาใช้ในห้องสมุด (เกื้อกุล วิชชฎาทกุล 2529: 1) เพื่อแปลงรูปข้อมูลข่าวสารจากวัสดุพิมพ์เป็นรูปย่อส่วนเพื่อความสะดวกในการจัดเก็บ การดำเนินงาน การประหยัดเนื้อที่ เพราะวัสดุย่อส่วนสามารถลดเนื้อที่ในการเก็บเอกสารจำนวนมากในปัจจุบันลง

ได้ 95% ลดค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา ทดแทนเอกสารที่ขาดหายไปและยังเพิ่มประสิทธิภาพในการค้นหาเอกสารได้รวดเร็วยิ่งขึ้น วัสดุย่อยส่วนมีอายุการเก็บนานไม่น้อยกว่า 30 ปี รักษาข้อมูลได้ดีกว่าการเก็บเอกสารธรรมดา (วิโรจน์ สุนทรภูษิต ม.ป.ป. อัดสำเนา) ดังนั้นวัสดุย่อยส่วนจึงเข้ามามีบทบาทแทนหนังสือเล่มและเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรห้องสมุดมากขึ้นโดยเข้ามาแทนที่วัสดุพิมพ์ประเภทอื่น ๆ เช่น วารสาร หนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์รัฐบาล ดินฉบับตัวเขียน หนังสือหายาก เอกสารซึ่งมีราคาแพง วิทยานิพนธ์ซึ่งมีจำนวนจำกัด หากชำรุดเสียหายก็ยากที่จะหามาทดแทน (สุชาติ อมรพิเชษฐกุล 2526: 37-46) ข่าวสารอาจถือเสมือนหนึ่งมรดกของสังคมที่ถูกบันทึกไว้และถ่ายทอดไปยังอนุชนรุ่นหลัง เป็นแหล่งอ้างอิงให้รายละเอียดของเอกสารที่ยังสามารถพิมพ์สำเนาของเอกสารได้เหมือนเดิมเมื่อต้องการใช้ จึงมีการให้ยืมสำเนาเอกสารหรือวัสดุย่อยส่วนแทนการให้ยืมเอกสารต้นฉบับ (จური ปฏิเวช 2527: 1) วัสดุย่อยส่วนยังใช้ในงานห้องสมุดหลายงาน เช่น งานพัฒนาทรัพยากรห้องสมุด งานทำบัตรรายการ งานจ่าย-รับ งานยืมระหว่างห้องสมุด งานควบคุมบรรณานุกรม เป็นต้น (Focarelli; Tannenbaum and Ferragamo 1982: 12) ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่ง จึงเห็นความสำคัญของวัสดุย่อยส่วนและเป็นทรัพยากรห้องสมุดที่มีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จำเป็นที่ห้องสมุดจะต้องทำบัตรรายการ เพื่อให้ผู้ใช้บริการใช้เป็นคู่มือในการค้นหาวัสดุย่อยส่วน แต่เนื่องจากแหล่งข้อมูล หรือรายละเอียดของวัสดุย่อยส่วนปรากฏในที่ต่าง ๆ กันจึงเป็นปัญหาสำหรับบรรณารักษ์ในการทำบัตรรายการ (คณะทำงานกลุ่มโสตทัศนศึกษา ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา 2531: 11) ดังนั้นบรรณารักษ์กลุ่มโสตทัศนศึกษาจึงได้ร่วมกันกำหนดสัญลักษณ์ และทำบัตรรายการวัสดุย่อยส่วนให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ("สรุปผลการประชุมกลุ่มโสตทัศนศึกษา" 2525: 138-141)

ปัจจุบันห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยหลายแห่งต่างยอมรับว่าการจัดเก็บทรัพยากรของห้องสมุดในรูปวัสดุย่อยส่วนช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของห้องสมุด เช่น ช่วยลดเนื้อที่ในการจัดเก็บ เพื่อทดแทนหนังสือที่ไม่มีสารตีพิมพ์แต่มีจำหน่ายเฉพาะในรูปวัสดุย่อยส่วนเท่านั้น (ประยงค์ พิพัฒนกิจจาวุธ 2524: 96) ตลอดจนเป็นการสนองนโยบายของห้องสมุด จึงได้มีการจัดหา และจัดเก็บข้อสนเทศในรูปวัสดุย่อยส่วนให้เพียงพอับความต้องการของผู้ใช้บริการ ห้องสมุดจึงมีแผนที่จะนำวัสดุย่อยส่วนเข้ามาใช้ในห้องสมุด ดังเช่นที่ ประภาวดี สืบสนธิ์ (2527) ได้สำรวจห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน พบว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชน ประมาณ 1 ใน 5 แห่ง คาดว่า จะมีวัสดุย่อยส่วนอีก 5 ปีข้างหน้า เช่นเดียวกับที่ ศรีอร เจนประภาพงศ์ (2528) ศึกษาทัศนคติของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีต่อเทคโนโลยีสารสนเทศ จาก

ห้องสมุดในเขตกรุงเทพมหานครพบว่าห้องสมุด 42 แห่ง ได้นำวัสดุย่อยส่วนมาใช้ในห้องสมุดแล้ว และอีก 17 แห่ง มีแผนที่จะนำวัสดุย่อยส่วนเข้ามาใช้ในห้องสมุดด้วย วัสดุย่อยส่วนจึงมีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จึงจำเป็นที่ห้องสมุดจะต้องมีการดำเนินงาน วัสดุย่อยส่วนเช่นเดียวกับทรัพยากรประเภทอื่น ๆ แต่จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานเฉพาะวัสดุย่อยส่วนมาก่อนเลย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่องดังกล่าวในด้านงานเทคนิคและการบริการ เพื่อจะได้ทราบถึงลักษณะการดำเนินงาน ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงาน วัสดุย่อยส่วนในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งผลจากการวิจัย คาดว่าจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานวัสดุย่อยส่วนในห้องสมุดให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเรื่องการดำเนินงานวัสดุย่อยส่วน เกี่ยวกับงานเทคนิคและการบริการ ตลอดจนปัญหาที่ประสบในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

แนวเหตุผล

แม้ว่าห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาจะได้ร่วมมือกันในการทำบัตรรายการวัสดุย่อยส่วนให้เป็นมาตรฐานเดียวกันแล้ว แต่ก็ยังประสบปัญหาในการดำเนินงานด้านเทคนิคและการบริการวัสดุย่อยส่วนในห้องสมุด

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาเรื่องการดำเนินงานวัสดุย่อยส่วนในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย สำนักหอสมุด/ห้องสมุดกลาง/สถาบันวิทยบริการ/ห้องสมุดกลางวิทยาเขต ห้องสมุดคณะและห้องสมุดที่มีชื่อเรียกเป็น อย่างอื่นในสถาบันอุดมศึกษาที่มีการดำเนินงานวัสดุย่อยส่วนคือ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 15 สถาบัน รวม 39 แห่ง และห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชน 1 สถาบัน รวมห้องสมุดที่เป็นประชากรในการวิจัยทั้งสิ้น จำนวน 40 แห่ง โดยทำการศึกษาจาก

หัวหน้าบรรณารักษ์และ/หรือนักวิชาการโสตทัศนศึกษา ตลอดจนผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง และรับผิดชอบงานวัสดุย่อยของห้องสมุดแต่ละแห่ง

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามซึ่งมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับวัสดุย่อยจากหนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวกับวัสดุย่อยในห้องสมุดในด้านการดำเนินงานเทคนิคและบริการ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2. สืบค้นจำนวนห้องสมุดที่มีวัสดุย่อยโดยส่งแบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้นไปยังหัวหน้าบรรณารักษ์และ/หรือนักวิชาการโสตทัศนศึกษาจาก สำนักหอสมุด/ห้องสมุดกลาง/สถาบันวิทยบริการ/ห้องสมุดกลางวิทยาเขต ห้องสมุดคณะ และห้องสมุดที่มีชื่อเรียกเป็นชื่ออื่นในสถาบันอุดมศึกษาที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

3. สร้างเครื่องมือในการวิจัย

3.1 สร้างแบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานวัสดุย่อยในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

ลักษณะของแบบสอบถามมี 1 ชุด แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับห้องสมุด ได้แก่ สถานภาพของห้องสมุด หน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินงานวัสดุย่อย นโยบายในการใช้วัสดุย่อยของห้องสมุด

ตอนที่ 2 การดำเนินงานวัสดุย่อยส่วนของห้องสมุดในด้าน

งานเทคนิค ประกอบด้วยการจัดการจัดหา การผลิต การลงทะเบียน การจัดหมู่และทำบัตรรายการ การจัดเก็บและการบำรุงรักษา วัสดุและอุปกรณ์วัสดุย่อยส่วน

การบริการ การให้บริการวัสดุและอุปกรณ์ ตลอดจนวิธีอำนวยความสะดวกในการให้บริการวัสดุย่อยส่วน

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานวัสดุย่อยส่วนในห้องสมุด

3.2 ทดสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวิจัย โดยส่งแบบสอบถามไปยังหัวหน้าบรรณารักษ์และ/หรือนักวิชาการไลศตทัศน์ศึกษาซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบงานวัสดุย่อยส่วนจาก หอสมุดแห่งชาติ ท่าवासกรี ห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศนาคารแห่งประเทศไทย ห้องสมุดวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ห้องสมุดศูนย์บริการเอกสารการวิจัยแห่งประเทศไทย ห้องสมุดและศูนย์เอกสารแห่งภูมิภาคสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย รวม 5 แห่ง

3.3 ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามเพื่อเตรียมฉบับสมบูรณ์

4. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามและติดตามสัมภาษณ์หัวหน้าบรรณารักษ์และ/หรือนักวิชาการไลศตทัศน์ศึกษาตลอดจนผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบงานวัสดุย่อยส่วนจากห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจากห้องสมุดที่มีวัสดุย่อยส่วน

ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังผู้ตอบโดยทางไปรษณีย์ เมื่อตอบเรียบร้อยแล้วให้ผู้ตอบส่งกลับคืนมายังผู้วิจัยโดยทางไปรษณีย์ โดยผู้วิจัยได้ให้ความสะดวกในการส่งแบบสอบถามคืนด้วยการสอดซอง เขียนชื่อ ที่อยู่ของผู้วิจัย ปิดดวงตราไปรษณียากรณไว้เรียบร้อยสำหรับผู้ตอบบรรจุค่าตอบส่งกลับคืนมาด้วย หากไม่ได้รับแบบสอบถามคืนภายในเวลา 1 เดือน ผู้วิจัยจะจดหมายทวงถามอีกครั้งหนึ่งโดยใช้วิธีการและเวลาเช่นเดียวกับการส่งครั้งแรก

5. ประมวลผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

7. สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงการดำเนินงานวัสดุย่อยสลายในด้านงานเทคนิค การบริการ ตลอดจนปัญหาและเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานวัสดุย่อยสลายในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาให้ยิ่งขึ้น และเป็นแนวทางแก่ห้องสมุดประเภทอื่นด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศไทย

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานวัสดุไม่ตีพิมพ์ของห้องสมุดเป็นส่วนใหญ่ และยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดศึกษาเรื่องการดำเนินงานวัสดุย่อยสลายโดยเฉพาะมาก่อนเลย หากแต่มีงานวิจัยบางเรื่องที่ได้พาดพิงถึงวัสดุย่อยสลายอยู่บ้างซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้

1. งานเทคนิค วัสดุย่อยสลายเป็นวัสดุไม่ตีพิมพ์ที่มีบทบาทสำคัญมากประเภทหนึ่งของห้องสมุดเพราะสามารถจัดเก็บเนื้อหาของสิ่งพิมพ์ไว้ให้มีอายุการใช้งานเป็นเวลานานกว่าเอกสารธรรมดา เช่น จากการวิจัยของเสนาะ ท้วทพิย์ (2522) ได้ศึกษาเรื่องการอนุรักษ์วัสดุของห้องสมุดในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 230 แห่ง โดยการส่งแบบสอบถามและสัมภาษณ์บรรณารักษ์พบว่าห้องสมุดส่วนน้อยเพียงร้อยละ 1.73 นำไมโครฟิล์มมาใช้ในการถ่ายเก็บหนังสือเก่า และร้อยละ 4.34 ถ่ายไมโครฟิล์มทดแทนการซ่อม บุญสิริ สุวรรณเพชร (2523) ได้ศึกษาเปรียบเทียบแผนการจัดหาวัสดุห้องสมุดของบรรณารักษ์กับความต้องการใช้วัสดุไม่ตีพิมพ์ของนักศึกษา และอาจารย์วิทยาลัยเอกชนจากห้องสมุด 10 แห่ง โดยส่งแบบสอบถามไปยังบรรณารักษ์ นักศึกษาและอาจารย์พบว่าแผนการจัดหา

วัสดุอุปกรณ์ของบรรณารักษ์กับความต้องการใช้วัสดุอุปกรณ์ของนักศึกษา และอาจารย์ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เท่ากัน ($\bar{X} = 2.469$ และ $\bar{X} = 1.772$ ตามลำดับ) รัตนา เตชามหาชัย(2528) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การทำบัตรรายการ และการจัดหมู่โสตทัศนวัสดุของห้องสมุดมหาวิทยาลัย 13 แห่ง โดยส่งแบบสอบถามและสัมภาษณ์ประกอบแบบสอบถามด้วยตนเอง จากผู้มีหน้าที่รับผิดชอบการทำบัตรรายการและจัดหมู่โสตทัศนวัสดุในห้องสมุดมหาวิทยาลัยพบว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่มีโสตทัศนวัสดุในรูปแบบไมโครฟิล์มมากที่สุด 12 แห่ง และมีไมโครฟิช เป็นอันดับรองคือ 11 แห่ง ห้องสมุดจำนวนมากที่สุด 8 แห่ง ทำบัตรรายการ โสตทัศนวัสดุโดยใช้หลักเกณฑ์การทำบัตรรายการแบบแองโกล-อเมริกัน ฉบับที่ 2 หรือ AACR 2 รองลงมาใช้หลักเกณฑ์การทำบัตรรายการแบบแองโกล-อเมริกัน ฉบับที่ 1 หรือ AACR 1

2. การบริการ เกี่ยวกับการให้บริการวัสดุยืมยืมของห้องสมุดนั้น เฉลิมศักดิ์ ชูขวา (2522) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานวัสดุไม่ตีพิมพ์ในห้องสมุด มหาวิทยาลัยในประเทศไทย จากห้องสมุด จำนวน 11 แห่ง โดยส่งแบบสอบถาม ไปยัง หัวหน้าบรรณารักษ์และบรรณารักษ์ผู้รับผิดชอบงานวัสดุไม่ตีพิมพ์ พบว่า ห้องสมุดมีบริการไมโครฟิล์มและไมโครฟิชร้อยละ 47.83 ส่วนไมโครคาร์ดอยู่ใน ระดับน้อยที่สุดคือร้อยละ 4.35 สำหรับเครื่องมือที่บริการในห้องสมุดคือเครื่อง อ่านไมโครฟิล์มร้อยละ 43.83 เครื่องถ่ายไมโครฟิล์มร้อยละ 34.78 และเครื่อง อ่านไมโครฟิชร้อยละ 30.43 อีก 5 ปี ต่อมา ประภาวดี สืบสนธิ์ (2527) ได้ทำ การสำรวจห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยจากห้องสมุด มหาวิทยาลัยของรัฐจำนวน 25 แห่ง และห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชน 10 แห่ง พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐมากกว่า 2 ใน 3 แห่ง มีเครื่องอ่านวัสดุยืมยืม เครื่องอ่านและพิมพ์สำเนาวัสดุยืมยืม ห้องสมุดเพียง 1 ใน 3 แห่งมีเครื่องถ่าย วัสดุยืมยืม สำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชนมีเครื่องอ่านวัสดุยืมยืมเพียง 1 แห่ง และประมาณ 1 ใน 5 แห่ง ที่คาดว่าจะมีวัสดุยืมยืมอีก 5 ปีข้างหน้าเช่นเดียวกับที่ นางลักษณ์ ไม่นายกิจ (2527) ได้ทำการสำรวจห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยส่งแบบสอบถามไปยังหัวหน้าบรรณารักษ์ห้องสมุด วิทยาลัยครู (36 แห่ง) และห้องสมุดวิทยาเขตของเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา (28 แห่ง) พบว่า ในอนาคตคือ อีก 5 ปีข้างหน้า ห้องสมุดวิทยาลัยครูวางแผนจะมี เครื่องอ่านวัสดุยืมยืมมากที่สุด (11 แห่ง) เครื่องอ่านและพิมพ์สำเนาวัสดุยืมยืม (6 แห่ง) เครื่องถ่ายวัสดุยืมยืม (5 แห่ง) ในขณะที่ห้องสมุดวิทยาลัยเทคโนโลยี และอาชีวศึกษา มีเครื่องอ่านวัสดุยืมยืม (1 แห่ง) และวางแผนจะมีเครื่องถ่าย

วัสดุย่อส่วน (3 แห่ง) ในอีก 5 ปีข้างหน้า ศรีอร เจนประภาพงศ์ (2528) ศึกษาทัศนคติของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีต่อเทคโนโลยีสารนิเทศจากห้องสมุดในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 52 แห่ง (9 สถาบัน) โดยวิธีส่งแบบสอบถามไปยังบรรณารักษ์วิชาชีพบรรณารักษ์ศาสตร์ รวมทั้งผู้ที่มีวุฒิทางบรรณารักษ์หรือวุฒิอื่น ๆ แต่ปฏิบัติงานห้องสมุด พบว่าห้องสมุด 42 แห่ง ได้นำวัสดุย่อส่วนมาใช้ในห้องสมุดแล้ว และอีก 17 แห่ง มีแผนที่จะนำวัสดุย่อส่วนเข้ามาใช้ในการจัดเก็บวารสารย้อนหลัง และวารสารเย็บเล่ม สุมนา วิสสระ (2534) ศึกษาทัศนคติ ของอาจารย์และผู้ช่วยวิชาการที่มีต่อบริการวัสดุย่อส่วนของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยส่งแบบสอบถามไปยังอาจารย์และผู้ช่วยวิชาการ ซึ่งการวิจัยอยู่ในระยะดำเนินการ

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศไทยดังกล่าวนี้สรุปได้ว่าห้องสมุดหลายแห่ง โดยเฉพาะห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้จัดเก็บข้อมูลจากสิ่งพิมพ์ต้นฉบับไว้ในรูปวัสดุย่อส่วน และยังได้จัดอุปกรณ์ของวัสดุย่อส่วนไว้คอยอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ให้บริการอีกด้วย

งานวิจัยในต่างประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับวัสดุย่อส่วนในต่างประเทศส่วนใหญ่ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ใช้วัสดุย่อส่วนเป็นหลัก เช่น ใน ค.ศ. 1974 คณะดำเนินงานวัสดุย่อส่วนของคณะกรรมการสิ่งพิมพ์รัฐบาลแห่งสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (The Microform Task Force of the ALA Government Document Round Table-GODORT) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับปฏิกิริยาของบรรณารักษ์ที่มีต่อวัสดุย่อส่วนจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดประชาชนและห้องสมุดโรงเรียนจำนวน 8,956 แห่ง พบว่าบรรณารักษ์เกือบครึ่งหนึ่งที่ตอบแบบสอบถาม รู้สึกไม่พอใจเรื่องการใช้วัสดุย่อส่วน เพราะมีความยุ่งยาก อุปกรณ์ไม่ดี ราคาแพงเกินไปในปีเดียวกันสำนักพิมพ์ผู้ผลิตและจำหน่ายวัสดุย่อส่วนได้ทำการวิจัยเรื่องเดียวกันจากบรรณารักษ์ที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 487 คน พบว่าบรรณารักษ์ส่วนใหญ่ร้อยละ 70.25 รู้สึกพอใจวัสดุย่อส่วน Diaz (1975: 383-384) ในปีต่อมา Tannenbaum และ Sidhom (1976: 2139-2143) ศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อม 5 ประการ ที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อทัศนคติ คือความสะดวกสบายของห้อง อุปกรณ์ที่จัดไว้ให้บริการ คุณภาพของวัสดุย่อส่วนการจัดบุคลากร เพื่อช่วยเหลือในการใช้วัสดุย่อส่วนและความสะดวกสบายในการเข้าถึงตัววัสดุย่อส่วนโดยส่งแบบสอบถามไปยังผู้ใช้ 120 คน ในศูนย์บริการวัสดุย่อส่วนในสหรัฐอเมริกาผลการวิจัยพบว่าผู้ใช้มีทัศนคติที่ดีต่อวัสดุย่อส่วนโดยพอ

ใจสภาพแวดล้อมทั้ง 5 ประการและยังขึ้นชมคุณประโยชน์ในฐานะที่เป็นสื่อที่ใช้เก็บรวบรวมงานวิจัยและข้อสนเทศต่าง ๆ

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำวัสดุย่อส่วนมาใช้ในการค้นหาสิ่งพิมพ์เช่น Aveney และ Ghikas (1979: 82-83) ศึกษาเปรียบเทียบปฏิกิริยาของผู้ใช้ที่มีต่อการค้นรายการหนังสือในรูปแบบ COM (Computer Output Microform) รูปเล่มหนังสือและบัตรรายการ โดยใช้วิธีสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ใช้ 602 คน ในห้องสมุดประชาชนลอสแอนเจลิส ผลการวิจัยสรุปได้ว่าผู้ใช้ร้อยละ 75.8 ชอบรายการหนังสือที่อยู่ในรูปของ COM มีเพียงร้อยละ 10.9 ที่ไม่ชอบเมื่อเปรียบเทียบเครื่องมือช่วยค้นทั้ง 3 รูปแบบ พบว่ารายการหนังสือที่อยู่ในรูป COM ได้รับความยอมรับจากผู้ใช้นอกจากวารสารที่อยู่ในรูปเล่มหนังสือและบัตรรายการ ในปี 1980 Whitmore (1980: 2340-A) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโปรแกรมการสอนการใช้วัสดุย่อส่วนกับทัศนคติของผู้ใช้ที่มีต่อวัสดุย่อส่วนโดยทำการทดลองกับนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาวิจัยในมหาวิทยาลัยพิตส์เบิร์ก (Pittsburgh) กับมหาวิทยาลัยดูเคน (Duguesne) ผลการวิจัยพบว่าผู้ใช้ที่ศึกษาเกี่ยวกับการใช้วัสดุย่อส่วนจะมีทัศนคติที่ดีต่อวัสดุย่อส่วนมากกว่าผู้ใช้ที่ไม่ได้ศึกษา ผู้ใช้ที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี มีทัศนคติที่ดีกว่าผู้ที่มีอายุเกินกว่า 25 ปี ผู้หญิงมีทัศนคติที่ดีกว่าผู้ชาย ผู้มีประสบการณ์ในการใช้สื่อมีทัศนคติที่ดีกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้และผู้ใช้สามารถจะเข้าถึงเอกสารได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นหากมีการแก้ไขจุดบกพร่องดังกล่าวผู้ใช้จะเห็นคุณค่าและประโยชน์ของวัสดุย่อส่วนในห้องสมุดมากยิ่งขึ้น Dwyer (1980: 21) ได้สำรวจความคิดเห็นของผู้ใช้ที่มหาวิทยาลัยแห่งรัฐออเรกอน พบว่าผู้ใช้เพียง 1 ใน 4 ตอบว่าการใช้รายการหนังสือในรูปแบบของ COM ไม่ยุ่งยากนัก ปัจจัยสำคัญที่สุดที่สร้างความพึงพอใจให้ผู้ใช้คือการจัดหาเครื่องอ่านอย่างเพียงพอ Huff (1983: 330-332) ได้วิเคราะห์ถึงปัญหาของผู้ใช้วัสดุย่อส่วน ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยโกลเดนเกต (Golden Gate) พบว่าผู้ใช้มีปฏิกิริยาต่อต้านในเรื่องคุณภาพของวัสดุย่อส่วน อุปกรณ์การอ่านไม่เพียงพอ ใ้ะวางเครื่องอ่านไม่มีที่วางสำหรับการจัดบันทึก ปัญหาจากเสียงรบกวนภายนอก फिल्मสกรปรกมีรอยเปื้อน นอกจากนี้ความช่วยเหลือจากบุคลากรในการทำบัตรรายการตลอดจนการให้เลขหมู่และการทำดัชนียังไม่เพียงพอ ผู้ใช้รู้สึกว่าการใช้วัสดุย่อส่วนมีความยุ่งยากในการใช้มาก เมื่อเปรียบเทียบกับเอกสารแต่บรรณารักษ์ผู้ดำเนินการยอมรับว่าวัสดุย่อส่วนช่วยประหยัดเนื้อที่ ประหยัดงบประมาณของห้องสมุดได้จนกระทั่ง Wayne State University และ University Microfilm International (UMI) ศึกษาผู้ใช้ในห้องสมุดทางการศึกษา สรุปข้อคิดเห็นของผู้ใช้ได้ว่าผู้ใช้ไม่สนใจที่จะอ่านวารสารจากต้นฉบับ

หรือจากไมโครฟิช ขอแต่ทำให้มีวารสารอ่านอยู่ตลอดเวลาไม่ต้องรอใช้วารสารนาน ๆ ให้มีที่นั่งอ่านสะดวกสบาย (จุฬารัตน์ แพส 2526: 7) ส่วน Adalian (1985: 48-54) ก็ได้ศึกษาความสำเร็จของนักศึกษา ในการใช้ไมโครฟิชค้นหาวารสารในห้องสมุดมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย โดยการสัมภาษณ์นักศึกษา 144 คน พบว่านักศึกษาระดับความสำเร็จในการใช้ไมโครฟิชค้นวารสารร้อยละ 80.6

จากผลการวิจัยดังกล่าวมีข้อสังเกต คือแม้ว่าการค้นข้อมูลที่จัดเก็บในรูปวัสดุย่อส่วนจะมีความยุ่งยากกว่าสิ่งพิมพ์ต้นฉบับ ผู้ใช้บริการก็ยังพอใจที่ห้องสมุดจัดหาและจัดเก็บวัสดุย่อส่วนไว้ให้บริการ แต่ควรอำนวยความสะดวกในด้านสถานที่ อุปกรณ์ โดยมีบุคลากรคอยแนะนำช่วยเหลือ สำหรับบรรณารักษ์ห้องสมุดต่างยอมรับว่าวัสดุย่อส่วนสามารถแก้ปัญหาของห้องสมุดได้ดีในแง่ของการประหยัดเนื้อที่จัดเก็บเอกสาร ประหยัดงบประมาณและทดแทนเอกสารสิ่งพิมพ์ที่ผู้ใช้บริการต้องการ

คำอธิบายศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วัสดุย่อส่วน	หมายถึง	วัสดุที่ได้จากการถ่ายภาพย่อส่วนของสิ่งพิมพ์ต้นฉบับลงบนแผ่นฟิล์มหรือกระดาษทึบแสงให้มีขนาดเล็กกว่าของจริงจนไม่สามารถอ่านด้วยตาเปล่าได้ต้องใช้เครื่องอ่าน วัสดุย่อส่วนมีหลายประเภท เช่น ไมโครฟิล์ม ไมโครฟิช ไมโครการ์ด ไมโครแจกเก็ต เป็นต้น
ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา	หมายถึง	ห้องสมุดในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ซึ่งประกอบด้วย สำนักหอสมุด/ห้องสมุดกลาง/สถาบันวิทยบริการ/ห้องสมุดกลางวิทยาเขต ห้องสมุดคณะและห้องสมุดที่มีชื่อ เรียกเป็นอย่างอื่นในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย